

**”Jag vill att mina
elever ska bli kritiska
sjuksköterskor som
inte suggs upp
av den etablerade
sjukvårdsapparaten.”**

Vårdlärare Jan Resebo.



– Det känns fantastiskt att ha ett jobb som syftar till att göra sjukvården mer mänsklig

Det säger Jan Resebo, en 35-årig sjuksköterska och barnmorska som sedan drygt tio år tillbaka är en av lärarna på Blekinge vårdskola i Karlskrona.

Han utbildar sjuksköterskor på skolans hälso- och sjukvårdslinje. Jan vill att den här utbildningen ska göra eleverna intresserade av att vilja ändra och rätta till de problem som han tycker finns på de svenska sjukhusen i dag.

– Varför visar så många sjukhusanställda i dag inte det engagemang i patienterna som de egentligen borde göra, frågar han sig.

– Kan vi bara skylla på ett tungt och stressigt jobb, att lönen är dålig och arbetstiderna obekväma? Eller kan orsaken också vara att sjukvårdens personal är så inskolad i ett hierarkiskt system att de aldrig föreställt sig att just de, som enskilda sköterskor eller biträden, kan bidra till att något förändras.

– Jag menar, säger Jan eftertänksamt, att om en människa tror att hon inte har så mycket inflytande, då kan hon också börjar se sitt arbete enbart som en födkrok, en inställning som naturligtvis ovillkorligen drabbar patienterna.

KRITISKT TÄNKANDE

– Därför försöker jag så ofta jag kan prata om hur viktigt det är att vara positiv till förändringar. Jag vill att eleverna ska träna att tänka kritiskt så att de inte kommer ut och bara suggs upp av den etablerade sjukvårdsapparaten. Ska svensk sjukvård kunna utvecklas, så att den tar bättre hand om patienterna psykiskt och socialt, då måste processen starta redan under utbildningen. Sjuksköterskor kan bidra till att det dåliga förändras. Vi kan i och för sig inte påverka läkarna och deras inställning till detta, men jag vet att de börjar bli mer medvetna om att förhållandena måste förbättras.

BÄTTRE DOKUMENTATION

Jan Resebo menar att den nya patientjournalagen som gäller från 1 januari 1986 kan bli en hjälp i förändringsarbetet.

– Lagen betyder att sjuksköterskorna mer än tidigare måste dokumentera vad som händer med patienten under

sjukhusvistelsen. Hittills har detta fungerat dåligt. I rapportbladen kan det t ex ha stått att en patient fått alvedon som smärtlindring, men väldigt litet eller ofta inget om varför och vilken effekt behandlingen haft.

– Nu måste sjuksköterskan tänka mycket mer på de psykologiska och sociala behoven som en patient har. Hon ska ha ankomstsamtal, analysera patientens behov och sätta upp mål för vården. Hon ska på så sätt komplettera läkarnas rent medicinskt inriktade journaler.

VIKTIGT INFORMERA

Och Jan menar också att det behövs en mer vettig avvägning mellan naturvetenskap och det mänskliga omhändertagandet:

– Att informera en patient eller hennes anhöriga är kanske viktigare i ett visst läge än att exakt känna till vad som händer i patientens kropp. Jag tycker det länge har varit en viss slagsida åt det naturvetenskapliga i undervisningen.

Han anser också att patientjournalagen, sammankopplat med en mer individuell vårdplanering kan skapa ett mer stimulerande arbete för en sjuksköterska.

– Nu kan hon ensam ansvara för 25–30 patienter vilket är en orimlig arbetsbörda. Förverkligas den individuella vårdplaneringen blir det i stället en liten grupp anställda som tar hand om en liten grupp patienter. Det som behövs i dag är ju stimulans, inte minst för att de flesta i sjukvården stannar länge på sina arbetsplatser.

GENOMTÄNKT PRAKTIK

De som går på hälso- och sjukvårdslinjen är tidigare gymnasieutbildade undersköterskor eller skötare. Blekinge vårdskola, som ingår i den kommunala högskolan i Karlskrona, har funnits sedan 1968 och tar in 45 elever per termin.

Den tvååriga utbildningen är delad på 45 veckors praktik och 35 veckors teori.

Jan Resebo och de övriga 12 lärarna på linjen har sedan flera år strävat efter att skapa en genomtänkt och välplanerad praktik. Det åstadkommer de med noggranna förberedelser av de olika praktikperioderna och genom att ha ett nära samarbete med de avdelningssköterskor som ska vara handledare.

– Vi gör ett schema för varje elevs praktikperiod och försöker få det att passa med de arbetstider som handledarna har, berättar Jan. Och före praktiken har vi ett teoriavsnitt där eleverna får fylla i ett formulär där de formulerar ett kunskapsmål för sin praktik. Alla handledare vet om detta.

– Målformuleringen ser jag som ytterst viktig. Varje praktikperiod är begränsad och det gäller att lära in så mycket som möjligt en kort tid. Ofta tänker inte eleverna på alla helgdagar som kan infalla under en praktikperiod och som gör att tiden på kliniken inte blir så lång som de kanske föreställt sig.

– De flesta eleverna har köpt idén med att prioritera vad de vill lära sig, medan andra har svårt att ställa upp detaljerade mål.

HANDLEDARE VÄLJS UT

Jan Resebo beskriver hur viktigt han ser på valet av de sjuksköterskor som ska vara handledare. Lärarna väljer ut dessa utifrån erfarenheter de har från olika avdelningar. När de inte vet så mycket om en klinik pratar de med ledningen och ber om tips på någon som kan vara lämplig.

– Vi handplockar alltså handledarna. Förut var det nästan alltid så att avdelningsföreståndaren blev ansvarig för den elev som kom till henne. Men så behöver det inte nödvändigtvis vara, tycker jag. En föreståndare har mycket administration att sköta och det är sällan hon hinner med att handleda.

– Lyckligtvis är det nu så att sjuksköterskor får gå på handledarutbildning. Deras personliga ansvar för eleven är viktigt. Vi lärare måste kunna lita på deras omdömen sedan. Vi vill också ha handledare som ställer krav. Vad som är roligt att märka, det är att sjuksköterskor som känner sitt ansvar som handledare också känner sig uppmärksammade och därför växer med sin uppgift.

Skolans lärare försöker följa elevernas praktik genom regelbundna samtal med eleverna och deras handledare. De hoppar ibland också in och tar över ansvaret för verksamheten på vissa avdelningar under en halv dag eller ibland längre tillsammans med sina elever.

TRÄNAS TILL ANSVAR

– Ibland händer det naturligtvis att vi kan råka i konflikt med avdelningssköterskorna. De kan tycka att vi lägger oss i för

mycket och inte har där att göra. Men för det mesta accepterar de att vi följer elevernas praktik på det här sättet.

– Och vi får ofta prata för att eleverna ska få ta mycket eget ansvar, eftersom de lär sig mest då. Det finns fortfarande så många sjukvårdsavdelningar där eleverna tycker att den fasta personalen lägger sig i deras arbete så mycket att de inte hinner tänka själva. Därför är det nödvändigt med de inplane-rade samtalen. Då kan vi t ex ta upp problemet med elevernas ansvar. Det vi kommer fram till i samtalen dokumenterar vi i ett kontrakt. Märker vi att avdelningen inte uppfyller dessa mål, tar vi fram pappret och påminner om överenskommelsen.

Jan Resebo berättar att många av skolans lärare haft svårt med den nya uppläggningsen av elevernas praktikarbete som håller på att genomföras. Tidigare hade varje lärare en särskild avdelning som sitt ansvarsområde under praktikpe-rioderna. Eftersom Jan är barnmorska hade han själv i åtta år kvinnokliniken som "sin" praktikavdelning. Nu blir det allt-mer vanligt att lärarna är med på alla avdelningar där elever-na praktiserar.

– Jag tycker det är bättre att spänna över ett större fält. Men andra lärare tycker att det här systemet blir rörigt och vill hellre arbeta i den gamla modellen.

PROJEKTINRIKTAT

Jan Resebo vill ha den teoretiska undervisningen så projektin-riktad som möjligt. Han och de övriga lärarna har påverkats mycket av Dorrit Carlson, f d lektor vid socialhögskolan i Gö-teborg och som numera är lärare i forskning och utveckling vid Blekinge vårdskola. Hon handleder varje lärarlag på häl-so- och sjukvårdslinjen en och en halv timme varannan vecka.

Projektorienterad undervisning utgår från exempel, pro-blem eller teman till skillnad från den ämnesinriktade undervis-ningen där eleverna får plugga in och tenta av ett ämne i taget.

Jan är övertygad om att de som får delta i projektoriente-rad undervisning får bättre förutsättningar för arbete inom sjukvården än vad den traditionella pedagogiken kan ge dem.

– Sådan här undervisning kan bedrivas på många sätt. En gång hade vi ett rollspel om en patient som led av blod-brist. Eleverna fick sätta sig in i patientens och i vårdpersona-

lens situation och de tränades i att tänka efter vad de behövde kunna i sitt kommande yrke för att kunna ta om hand just sådana här patienter.

– Jag tror att projektorienterad utbildning kan skapa sjuksköterskor som förmår att sätta sig in i saker på ett djupare sätt. De har fått lära sig samarbete med andra och de vet vad det innebär att få kunskaper genom att arbeta sig igenom viktiga problem. De låser sig inte vid vedertagna normer och sanningar. På lång sikt kan de därför också bidra till att hierarkiska sjukhusorganisationer luckras upp.

KRITISK MOT BETYGEN

Hur mycket Jan Resebo och de övriga lärarna än försöker satsa på en effektiv och meningsfull undervisning, möter de ibland problemet med elever som de egentligen tycker borde valt en helt annan utbildning.

– Alla som vill bli sjuksköterskor är inte lämpliga för jobbet, säger Jan. Det kan låta hårt, men så är det. Jag har mött handledare som i förtroende har sagt till mig: ”OK, vi godkänner hennes praktik, men vi skulle inte kunna tänka oss att jobba ihop med henne.”

– När det gäller dessa olämpliga elever, skulle vi lärare behöva hjälp för att få dem att anpassa sig och bli mer motiverade eller att få dem att sluta. Vi skulle behöva kontinuerlig psykologiutbildning.

– Det här är ett problem i all utbildning. Jag tror att enda lösningen är att ta bort betygen som antagningsinstrumentet och istället ha anlags- eller lämplighetstest.

OMOGNA ELEVER

Jan Resebo tror att sjuksköterskeutbildningen skulle vinna mycket på en bättre förberedande gymnasieutbildning. Han tycker att många gymnasieutbildningar nu är snävt yrkesinriktade och innehåller för mycket korvstoppning.

– Det är farligt med dessa smalspåriga gymnasieutbildningar. Det är absurt att människor som bara är 16 år ska ägna så mycket tid åt att förbereda sig för sitt kommande yrke. Vart tar deras ungdom vägen? Vad läser de för tidningar, vad gör de på sin fritid?

— Jag tror att man måste ha mycket mer av allmänna kunskaper och intressen om man på ett bra sätt ska kunna ta hand om t ex äldre patienter. Det är självklart att man behöver läsa vanlig litteratur ibland för att kunna klara av all facklitteratur. De blir bättre som sjuksköterskor om de har andra intressen. Därför blir det säkert bra om den gymnasiala yrkesskolan blir treårig. Då kan det bli mer tid till att skapa mer allmänbildade elever, som är mer mogna som människor när de kommer till högskolan.



LÄRARKALL

Jan Resebo är fackligt förtroendevald och förhandlar för SFL-medlemmar inom landstinget. Tidigare var han ordförande i blekingekretsen av VBL, Vård- och barnavårdslärares Riksförening.

Han bor i villa i samhället Lyckeby tillsammans med Marianne som också är sjuksköterska. De har två barn, Christian, 9 och Erik, 5 år.

Jan är kapten i kustartilleriets reserv och sökte först till lågstadieläro-utbildning när han var klar med militärtjänsten.

– Jag ville bli lärare, jag kände att jag hade den styrkan i mig på något sätt. Kanske var det militärtjänsten som fick mig att förstå detta. Samtidigt har jag alltid gillat barns äkthet och ärlighet.

Innan Jan fick reda på om han hade kommit in på läro-utbildningen var han biträde på en långvårdsavdelning i Karlskrona. Han kom sedan inte in på lågstadieläro-utbildningen, men arbetet i långvården fick honom istället intresserad av sjuksköterskeyrket. Den utbildningen var också lättare att komma in på. Jan gick först en termin på vårdskolan i Eskilstuna och kom sedan in på en vakans i Karlskrona. Våren 1974 var han färdig och fortsatte sedan med vidareutbildning till barnmorska.

– Jag hade förstått att barnmorskeyrket var självständigt och innebar många valmöjligheter.

– Jag var barnmorska fram till hösten 1976 då jag fick ett vikariat som lärare med inriktning på förlossningskunskap och gynekologi här på vårdskolan. Jag hade sökt vikariatet därför att Marianne och jag inte insåg hur vi bägge två skulle kunna arbeta som sjuksköterskor med all obekvämt arbets-tjänstgöring som yrket innebär samtidigt som vi skulle ha egna barn.

KRÄVDE FAST TJÄNST

– När vikariatet var slut blev jag barnmorska igen. Men 1978, då skulle den lärare som jag vikarierade för tidigare ha barn igen. Skolan bad mig återigen att vikariera. Men då tog jag mod till mig och krävde en fast tjänst. Till min stora förvåning fick jag det, trots att jag då saknade formell läro-utbildning. Men den som arbetar utan läro-utbildning har två löneklasser under de utbildade. Så mycket av det skälet gick jag sedan igenom läro-högskolan i Malmö och läste vårdutbildning på distans.

Jan berättar att han nu, efter snart tio år som lärare, gärna skulle vilja dela med sig av sina erfarenheter han har

gjort som lärare. Han skulle vilja skriva en bok om hur man kan undervisa blivande sjuksköterskor.

– Jag vet bara inte hur jag skulle hinna med ett sånt projekt. Alla lärare har erfarenheter, men de som väldigt gärna skulle vilja arbeta fram ett material kan inte göra detta inom ramen för sina arbetstider. Jag vill gärna ta tjänstledigt, men inför varje terminsstart är det alltid brist på lärare så det blir nog svårt. Och det är dessutom en ekonomisk fråga.

FÖLJER ELEVERNA

Men Jan Resebo har i alla fall från och med hösten 1986 lyckats utverka att han och lärarkollegan Gunilla Ridderby bara ska arbeta 75 procent som lärare. Resten av tiden ska de ägna åt utvecklingsarbete. Tillsammans ska de under ett och ett halvt år, med intervjuer och enkäter, följa de som blev färdiga sjuksköterskor vårterminen 1986. De första intervjuerna gjordes när de slutade, de andra intervjuerna ska göras på deras arbetsplatser efter 6 månader. Den tredje kollen görs efter ett och ett halvt år.

I de första intervjuerna fick eleverna säga vad de tycker om den utbildning de just hade gått igenom. De fick också svara på frågor om vad de väntar sig av jobbet, vad de tycker att de kan och deras egen uppfattning om vilken utbildningsnivå de står på. Och därefter kommer Jan och Gunilla alltså att se hur de klarar av det krävande arbetet som sjuksköterska och hur de använder sig av det som de har lärt sig under utbildningen.

– Vårt enkla mål med det här projektet är naturligtvis att se hur utbildningen kan påverkas att bli ännu mer effektiv och relevant, säger Jan.

– Vi ska se om vi lyckats så några frön hos eleverna när det gäller kritiskt tänkande och hur mycket ansvar de tar på sin arbetsplats. Många kommer naturligtvis att fastna i de strukturer som finns. Medan andra kommer att försöka ändra på saker och ting.